

Handledningsguide för VFU-handledare i förskolan

UPPSALA
UNIVERSITET

Förord

Guiden du håller i din hand är ett resultat av tre VFU-forskningscirkclar som genomfördes under läsåret 2017/18 i partnerskolesamarbetet mellan Uppsala universitet och Uppsala kommun. Under forskningscirkelarbetet efterfrågades ett konkret, praktisknära material med metoder för handledning, verktyg för observation och underlag för reflektion. Efter forskningscirkelarnas slut bildades en arbetsgrupp som författade denna guide. Den bygger på de idéer och förslag som utvecklades under forskningscirkelarnas gång av deltagande VFU-handledare och cirkelledare. Vår förhoppning är att den ska vara till hjälp i ditt arbete som VFU-handledare.

UPPSALA
UNIVERSITET

Författarna: Linn Areskoug (Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet), Kristina Peterson, Måns Wikstad (Uppsala kommun) och Karin Lemming Sandrup (utbildningsledare, Fakulteten för utbildningsvetenskaper, Uppsala universitet)

UPPSALA UNIVERSITET
Enheten för studievägledning och VFU, Blåsenhus
Box 2136, 750 02 UPPSALA
UPPLAGA 4, 2025-06-11
FOTO: Uppsala universitets bildbank

Innehåll	
Inledning	1
Handledarens roll och lärarstudentens lärande i centrum	1
Att vara handledare kan vara fortbildning	1
VFU inom lärarprogrammen	2
Lärarstudentens VFU-kurser	2
VFU-handledarens förberedelser	3
Kursinformation och omdömesblankett i DBU	3
Innan lärarstudenten anländer till skolan	3
Att ta emot lärarstudenten	4
VFU-periodens första vecka	4
Gemensamma träffar under VFU	5
Första handledningssamtalen	5
Förberedelser inför fortsatt handledning	5
Förväntningar på VFU	6
Studentens studieplan	6
Om lärarstudenten är frånvarande	6
Om handledaren är frånvarande	6
Auskultation	7
Vägledd lärarstudenten i att auskultera	7
Auskultera vid olika platser och i olika situationer	7
Olika fokus vid auskultation	7
Dokumentera auskultationen	8
Handledningens innehåll	8
Didaktikens grundfrågor	9
Varför?	9
Vad?	9
Hur?	10
För vem?	11
Av vem?	11
Olika fokus för handledningen	11
Olika former för handledning	12
Studentledd handledning	12
Att handleda med konkretisering av kärnfärdigheter	13
Huddling - att handleda i undervisning	13
Dokumentation av lärarstudentens undervisning	14
Skriftlig dokumentation	14
Fotografering av olika presentationstekniker	14
Videospeglning	15
Bedömning	15
Om studenten riskerar att inte nå målen för kursen	15
Frågor och osäkerhet kring bedömning av studenten	16
VFU-besök	16
Fortbildning och att utvecklas som VFU-handledare	16
Gemensamma möten vid skolan om VFU-handledning	16
Besök hos en annan VFU-handledares lärarstudent	17
Auskultation vid VFU-handledning	17
Studiebesök vid andra skolor	17
Universitets fortbildningar	17
Vanliga frågor och svar	19
Referenser	20
Bilagor	20
1. Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU	21
2. Arbetsblad för lärarstudentens auskultation	22
3. Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning	25
5. Modell för "huddling"	27
6. Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal	28

Inledning

Tack för att du åtar dig uppdraget som VFU-handledare! Din insats är mycket värdefull. Som VFU-handledare är det din roll att stödja och vägleda lärarstudenterna i deras utveckling till yrkesskickliga lärare. Denna skrift är tänkt som stöd och inspiration för dig som VFU-handledare.

Guiden är upplagd så att den följer dig genom ditt handledarskap. Det du behöver planera och arbeta med tidigt i ditt handledarskap kommer först i guiden och det du arbetar med senare i din handledning kommer mot slutet av guiden. Du kan läsa den kapitelvis, allt eftersom handledningen utvecklar sig, eller i sin helhet. För den erfarna handledaren blir det kanske mer av en uppslagsbok inför planerandet av handledningen.

Handledarens roll och lärarstudentens lärande i centrum

Som handledare är du lärarutbildare. Det innebär att du är en del av studentens universitetsutbildning.

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är ett av de viktigaste inslagen i lärarutbildningen. Lärarstudenter menar att handledare utgör en av de viktigaste faktorerna under lärarutbildningen (McIntyre, Byrd, & Foxx, 1996; Beck & Kosnik, 2002; Clarke, Triggs, & Nielsen, 2014). Din roll som VFU-handledare är bland annat att vara ett stöd och att skapa goda förutsättningar för lärarstudentens utveckling och lärande. Handledarskapet innebär en konkret insats i utbildningen av blivande kollegor och delaktighet i att förbereda dem för deras kommande yrke.

Att vara handledare kan vara fortbildning

Att vara VFU-handledare kan även innebära fortbildning för dig som förskollärare. Lärarstudenten är ofta en bärare av nya idéer, nya hjälpmedel och annat som du som handledare kan ha nytta av. I mötet med lärarstudenten får man ofta frågor kring sin egen undervisningspraktik. De samtal som uppstår till följd av lärarstudentens frågor kan vara mycket lärorika för dig och ge nya insikter i din roll som lärare och handledare. Kontakten med universitetet innebär också att du har tillgång till fortbildningar av olika slag och blir delaktig i en handledargemenskap för utbyte av idéer om ditt handledarskap, undervisning och utbildning i allmänhet. VFU kan med andra ord vara lärorik inte bara för din lärarstudent utan även för dig som VFU-handledare.

VFU inom lärarprogrammen

Läroarutbildningen är en akademisk professionsutbildning som förenar vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet. Utbildningen har en tydlig verksamhets- och professionsanknytning och den verksamhetsförlagda utbildningen har en central roll i att integrera yrkespraktik med vetenskapliga teorier och forskning. Uppsala universitet och partnerförskolorna har ett nära samarbete kring den verksamhetsförlagda utbildningen. Det är i detta samarbete du som handledare ska medverka i under studentens VFU.

Förskolläroarprogrammet består av kurser inom tre områden; förskolepedagogiska området, utbildningsvetenskaplig kärna¹ och verksamhetsförlagd utbildning.

Studierna inom det förskolepedagogiska området ger studenten kunskaper och färdigheter inom bland annat bild, drama, matematik, musik, naturvetenskap, teknik, rörelse, samt språk och barnlitteratur. Inom den utbildningsvetenskapliga kärnan läser studenten bland annat om barns utveckling och livsvillkor och hur man som förskolläroare dokumenterar och följer upp barnens utveckling och lärande. Studenten läser även om ledarskap, hur de kan hantera konflikter och arbeta med sociala relationer. De får även redskap för att utmana och stödja barn utifrån deras olika behov.

¹ Den utbildningsvetenskapliga kärnan innehåller kunskapsområden som är särskilt viktiga för läraryrket. De handlar till exempel om ledarskap, specialpedagogik och bedömning och läroplansteori och didaktik.

Läroarstudentens VFU-kurser

Läroarstudenter från Uppsala universitet gör sin VFU under tre olika VFU-perioder. För att förberedas för det kommande yrkeslivet genomför studenterna sin VFU i förskolan. Den sista VFU-perioden kan vara förlagd till förskoleklass.

VFU-handledarens förberedelser

Förbered handledningen innan din lärarstudent kommer till förskolan. Bekanta dig med de dokument som rör den VFU-kurs du ska handleda.

Uppsala universitet har en webbsida för VFU-information och bedömning av VFU. Sidan kallas *Digitalt bedömningsunderlag (DBU)*.

Kursinformation och omdömesblankett i DBU

I DBU finns alla dokument du behöver, inklusive den digitala omdömesblanketten. Du kan även se namn och kontaktuppgifter till din lärarstudent och kursledaren samt vilken VFU-kurs du ska handleda studenten i.

För att nå informationen behöver du först logga in i DBU. Gå till DBU-webbsidan² och generera med hjälp av din e-postadress ett lösenord till webbsidan. OBS! du måste använda den e-postadress som är kopplad till din anställning på skolan.

Innan lärarstudenten anländer till förskolan

Vad lärarstudenten ska göra och hur stor andel undervisning den ska genomföra finns beskrivet i studiehandledning eller annat material för VFU-kursen. Beroende på var lärarstudenten befinner sig i utbildningen och lärarstudentens egen undervisningsvana kan det handla om att ansvara för alltifrån delar av dagen till hela dagen inklusive planering och efterarbete.

Fundera över hur den kontinuerliga handledningen ska se ut, hur ofta, när och vilket upplägg handledningssamtalen ska ha. Ett vanligt sätt att handleda är att planera in minst en träff i veckan utöver för- och efterhandledning i samband med lektioner. Ett annat sätt att handleda är att genomföra längre träffar i samband med efterhandledningen så att dessa samtalstillfällen både rymmer feedback på undervisningen och övergripande samtal kring VFU. Hur du än gör så är det mycket viktigt att lärarstudenten och du som handledare har gott om tid att samtala om undervisningens planering, genomförande och resultat.

Innan lärarstudenten anländer till förskolan är det bra om du förberett följande saker

- ✓ Grupplistor med namn
- ✓ Grupplistor med foto (om det finns)
- ✓ Rutiner för närvarorapportering
- ✓ Schema för varje vecka
- ✓ Nycklar och/eller passerkort till förskolan
- ✓ Kod eller kort till kopieringsapparater
- ✓ Lösenord till förskolans nätverk och datorsystem
- ✓ Läsplatta att låna, om förskolan använder läsplattor i sin undervisning
- ✓ Information till vårdnadshavare och barn om att barngruppen kommer att ha en lärarstudent
- ✓ Information om vem lärarstudenten ska visa sitt utdrag ur belastningsregistret

² <https://uu.se/dbu>

Om möjligt kan det vara en god idé att träffa lärarstudenten innan VFU-perioden börjar. Ni kan då lära känna varandra under lite mer lediga former. Du kan då informera förskolans öppettider, pedagogik och annat. Vid samma träff kan ni tillsammans utarbeta ett brev till vårdnadshavare där lärarstudenten presenterar sig med foto och text. Tänk på att vissa lärarstudenter har lång resväg till sin VFU-förskola och att alla studenter har en annan universitetskurs som pågår fram till VFU-kursens start. Ett möte på förskolan innan VFU kan av den anledningen ibland bli svårt att genomföra för studenten.

Att ta emot lärarstudenten

Att lärarstudentens första möte med dig och din förskola blir positivt är mycket viktigt. Se till att du har gott om tid och att vara välkomnande.

När din lärarstudent anlänt till förskolan är det bra att:

- ✓ Visa förskolan och dess lärmiljöer genom en rundvandring
- ✓ Visa förskolans olika resurser och material (t ex lärarhandledning, extramaterial)
- ✓ Visa personalrummet
- ✓ Introducera lärarstudenten för kollegor, arbetslag och skolan i övrigt
- ✓ Låta lärarstudenten för barnen på de olika avdelningarna
- ✓ Ge underlag till lärarstudentens studieplan
- ✓ Informera om vem som handleder om du är frånvarande
- ✓ Utbyta kontaktuppgifter med student. Be även studenten om kontaktuppgift till någon anhörig som förskolan kan kontakta utifall en olycka skulle ske
- ✓ Klargör för lärarstudenten att det råder sekretess på det som lärarstudenten tar del av under VFU-perioden
- ✓ Att lärarstudenten visar sitt utdrag ur belastningsregistret för den person som kommunen eller förskolan utsett till ansvarig för att kontrollera utdraget.

VFU-periodens första vecka

En god idé är att i början av VFU-perioden samla alla lärarstudenter på förskolan (om ni har flera) i ett första möte och hälsa dem välkomna. Om förskolan har en kontaktlärare på plats är det den som ordnar med detta. Välkomstmötet är ett bra tillfälle att berätta om förskolan, dess organisation, rutiner och ordningsregler. Vid mötet ska studenterna informeras om den sekretess som gäller på förskolan. Samtala även om lämplig klädsel, dels ur praktisk synvinkel men också hur den klädsel lärarstudenten bär kan uppfattas av barnen och vårdnadshavare. Att kliva in i lärarrollen innebär att kliva in i en vuxen roll gentemot barnen och deras vårdnadshavare. Det är viktigt att ge rätt signaler. Klädsel behöver också fungera i olika situationer

lärarstudenten kommer att delta i såsom undervisning, utflykt, utevistelse eller annat.

Gemensamma träffar under VFU

Om ni har flera lärarstudenter på er förskola så kan det vara bra att låta alla handledare och lärarstudenter träffas några gånger under VFU-perioden. Planera gärna in ett par gemensamma träffar redan vid detta första välkomstmöte. Träffarna kan användas till att samtala kring observationer, auskultationer och andra erfarenheter från VFU, visa hur pedagogiska hjälpmedel fungerar i praktiken, låta andra yrkesgrupper, (såsom arbetslagsledare, specialpedagog) få presentera sig och sitt uppdrag. Det kan också vara ett tillfälle för lärarstudenterna att berätta något om lärarutbildningen, dess upplägg och om idéer och lärdomar från densamma. Fundera på om ni vill ha ett sista gemensamt utvärderingsmöte tillsammans. Utöver att dessa träffar kan vara mycket lärorika så kan de också bidra till en förskollärargemenskap.

Första handledningssamtalen

Det är viktigt att få en bra relation till lärarstudenten. Det kommer du ha nytta av när du sedan handleder, bedömer och genomför eventuella svåra samtal med din student. Planera in tid i början av VFU-perioden till att lära känna varandra. Ett enkelt och givande sätt att inleda handledningsrelationen kan vara att prata om varför man ville bli förskollärare eller vad man vill med sitt förskollärarskap (Boudreau, 1999; McCann, 2012).

Konstruktiv länkning

En bra utgångspunkt för handledning är konstruktiv länkning. Konstruktiv länkning innebär att utformningen av handledning, undervisning, examination och kursmål ska relatera till varandra (Biggs & Tang 2012). Som VFU-handledare är det din uppgift att stödja lärarstudenten i arbetet att uppnå kursmålen, utveckla de färdigheter som efterfrågas inom kursen och att hjälpa studenten i sin utveckling mot en yrkesskicklig förskollärare. Det är därför viktigt att du är insatt i kursmålen, har en uppfattning om innehållet i kursens examinationsuppgifter (finns i studiehandledningen) samt kursens betygskriterier. Detta för att kunna stötta lärarstudenten i hela sitt lärande, både i undervisning med barngrupp och i de uppgifter som studenten har fått av kursledaren.

Om du är osäker på hur du ska tolka kursmålen kan du ta kontakt med kursledaren på universitetet vid den specifika VFU-kursen. Du kan också samtala med andra VFU-handledare på din förskola för att diskutera hur de uppfattar kursmålen och hur de utformar sin handledning.

Förberedelser inför fortsatt handledning

Vid första handledningsmötet behöver du och din student gå igenom kursmålen och omdömesblanketten. Återkom till dem vid senare handledningssamtal under VFU-periodens gång. Samtala även om vad handledning och feedback ska innehålla och vilken dokumentation ni kan utgå från vid samtalen, till exempel foto av lärmiljö, handledarens anteckningar, loggbok och annat, se avsnitt om dokumentation av lärarstudentens undervisning (sid. 14). Ni

behöver planera in tid för både för- och efterhandledning i samband med undervisningstillfällen/ aktiviteter, samt tid för mer övergripande och planerande samtal med lärarstudenten.

Förväntningar på VFU

Det kan vara bra att under VFU-periodens första vecka samtala om vilka förväntningar lärarstudent och VFU-handledare har på varandra. Låt lärarstudenten berätta om innehållet i den aktuella VFU-kursen, såsom kursmålen, kurslitteraturen och examinationsuppgifterna. Du upptäcker då om ni har samma bild av VFU-kursen och vad som förväntas av lärarstudenten.

För att tydliggöra vad respektive parter förväntar sig av varandra kan dokumentet *Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU* (bilaga 1) användas. I dokumentet skriver ni ned era respektive förväntningar. Lärarstudenten kan förslagsvis hämta sina förväntningar ur målen i sin studieplan. VFU-handledaren bör formulera förväntningar utifrån hur långt lärarstudenten kommit i sin utbildning. Dokumentet är bra att utgå från i det första samtalet eftersom det synliggör dina och lärarstudentens förväntningar på VFU-perioden.

Studentens studieplan

Under den första veckan ska du och lärarstudenten tillsammans upprätta en studieplan för VFU-perioden. Studieplanen ska visa VFU-periodens upplägg genom att

redogöra för studentens schema samt tid för egen undervisning, planering, auskultation och handledningssamtal. Övrigt lärararbete såsom att delta i utvecklingssamtal, vid föräldramöten och olika slags personalmöten vid förskolan, förutsatt att sådana äger rum under VFU-perioden, kan även ingå. Den totala arbetstiden ska motsvara en 40-timmars arbetsvecka³. Tänk på att VFU-uppgifter från universitet ska rymmas i planeringen. Dessa finns angivna i studentens studiehandledning. Studieplanen ska sedan lärarstudenten lämna in till VFU-kursledaren eller till besökande lärare. Den används ibland även som ett planerings- och bedömningsunderlag av den besökande läraren.

Om lärarstudenten är frånvarande

VFU innebär obligatorisk närvaro för lärarstudenter. Om lärarstudenten är borta 1–2 dagar kan du som handledare göra en individuell bedömning av hur studenten ska ta igen sin frånvaro. Frånvaron ska tas igen så snart som möjligt under, eller i nära anslutning till avslutad VFU-period, dock senast inom 3 veckor efter kursens slut. Detta görs upp i samförstånd mellan VFU-handledare och student. Vid mer än två dagars frånvaro samråder du med kursledaren om hur och när lärarstudenten ska ta igen sin frånvaro.

Om handledaren är frånvarande

Om handledaren är frånvarande under studentens VFU ska en annan VFU-handledare på förskolan finnas som stöd till lärarstudenten. VFU-platsen ska ha en plan för denna

³ För studenter med lång resväg där restiden överstiger tre timmar per dag kan en timmes restid per dag räknas in i de 40 timmarna.

händelse. Prata med studenten redan första dagen på VFU-perioden om vem som ska handleda om du inte är på plats. Kom ihåg att vikariat utan handledning inte räknas som VFU och vikarierad tid måste tas igen, precis som vid sjukdom och annan frånvaro. Lärarstudenten avrådes därför från att vikariera.

Auskultation

Auskultationer är ett bra sätt att inleda VFU-perioden. De ger tillfälle att prata om undervisning, dess innehåll och mål och blir på det sättet en introduktion till din kommande handledning av lärarstudentens undervisning. De ger också lärarstudenten tid att lära känna eleverna och planera för sin egen undervisning under VFU-perioden.

Vägledd lärarstudenten i att auskultera

Det kan tyckas självklart att alla lärarstudenter ska auskultera aktivt med att ta anteckningar, men långt ifrån alla gör det spontant. Påminn lärarstudenten om att vara fokuserad, ta anteckningar, ha mobilen avstängd och att inte störa under auskultationen. Det är bra om lärarstudenten observerar flera olika situationer på förskolan och även har olika fokus i sina observationer.

Auskultera vid olika platser och i olika situationer

Tala med lärarstudenten om vikten av att få en så bred kunskap som möjligt om förskolans olika aktiviteter. Se till att din lärarstudent auskulterar hos fler förskollärare än dig. Tydliggör vem som har ansvaret för att planera auskultationer hos andra förskollärare, är det lärarstudentens eller ditt ansvar? En möjlighet är att planera

en del auskultationer åt lärarstudenten innan VFU-perioden börjar.

Påminn lärarstudenten att en del förskollärare vill att lärarstudenten deltar under undervisningstillfället/aktiviteten och att en del förskollärare vill det inte. Det gäller också möjligheten till samtal efter auskultationen, en del förskollärare vill gärna samtala, en del vill det inte. Klargör att det är lärarstudentens ansvar att ta reda på hur den undervisande förskolläraren vill ha det under och efter undervisningstillfället/aktiviteten.

Ge förslag till studenten på olika auskultationer och observationer

- ✓ Följ en barngrupp eller en förskollärare under en hel dag
- ✓ Auskultera i olika barngrupper på förskolan
- ✓ Auskultera hos andra förskollärare än handledaren
- ✓ Auskultera vid utevistelse, måltider, samling, hallsituationer, fria leken
- ✓ Besök specialpedagog

Ge förslag till studenten på olika aktiviteter som bidrar till insikter i läraryrket

- ✓ Besök olika arbetsgrupper på förskolan, t.ex. likabehandlingsgruppen
- ✓ Delta i formella möten i utvecklingsgrupper, personalmöten, områdesmöten
- ✓ Delta i informella möten under t ex fika- och lunchrast.

Olika fokus vid auskultation

Lärarstudenten har ibland liten erfarenhet av att auskultera. Som handledare kan du därför behöva gå igenom vad en auskultation kan ge och hur den kan genomföras, till exempel att en auskultation kan göras från flera olika perspektiv; lärarperspektiv, barnperspektiv, relationsperspektiv. Auskultationen kan också riktas mot

undervisningstillfallets innehåll, upplägg och konkretion, hur förskolläraren arbetar med motivation, barnens egenaktivitet, samarbete samt inläring med hjälp av varandra. Det kan också vara bra om lärarstudenten får tillfälle att observera olika typer av aktiviteter, förskollärarens feedback till elever och förskollärarens handledning av barn i olika situationer. Om möjligt, samtala gärna med lärarstudenten om vad den har sett och lärt sig vid auskultandet. Det kan vara en fördel om lärarstudenten själv väljer fokusområden.

Ge förslag till lärarstudenten på olika fokusområden vid auskultation

- ✓ Hur förskolläraren arbetar med frågor och svar
- ✓ Hur förskolläraren inleder, sekvenserar och avslutar undervisningstillfallet/ aktiviteten. Hur förskolläraren hanterar olika situationer och aktiverar alla barn i barngruppen
- ✓ Talutrymme i barngruppen (vem som tar och får frågan) i relation till olika sociala och kulturella maktordningar
- ✓ Förskollärarens och barnens rörelsemönster och interaktion i rummet
- ✓ Sociala relationer i rummet och hur det påverkar lärandet.

Dokumentera auskultationen

Ett sätt att dokumentera under auskultation kan vara att göra två spalter på ett anteckningspapper med rubrikerna "Vad?" och "Hur?" En annan tudelad rubrik kan vara "Förskolläraren gör" och "Barnen gör". Rubrikerna är till för att skärpa fokus på olika områden vid auskultationen. För att synliggöra hur förskolläraren rör sig, vem som får frågorna och om alla tilltalas samt vad som händer i rummet/ lärmiljön, kan lärarstudenten rita en karta över rummet/ lärmiljön som sedan kan användas vid

handledningssamtalet. Dokumenten *Arbetsblad för lärarstudentens auskultation* (bilaga 2) kan användas av studenten för att strukturera och dokumentera auskultationen.

Lärarstudenten kan också spela in handledaren för att tydligare kunna upptäcka olika aspekter av att undervisa, till exempel ledarskap i barngruppen. Under ett handledningssamtal kan ni sedan tillsammans titta på valda delar av videoinspelningen för att sedan diskutera innehållet. Påminn lärarstudenten att följa de regler och sekretessbestämmelser som gäller och att hantera materialet ansvarsfullt.

Handledningens innehåll

Vad ska handledning innehålla? Det kan vara en bra utgångspunkt att utgå från didaktikens grundfrågor: *varför?*, *vad?* och *hur?* Andra utgångspunkter i samtalen kan vara vilken barngrupp lärarstudenten har, det vill säga *för vem?* och vilka ingångar och resurser lärarstudenten har för att

undervisa på aktuellt område, det vill säga *av vem?*
Dokumentet *Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning* (bilaga 3) kan användas som stöd när du och studenten arbetar med didaktikens grundfrågor.

Didaktikens grundfrågor

Varför?

Varför-frågan är kanske den viktigaste och många gånger den svåraste. Att visa läroplanen för förskolan på Skolverkets hemsida för lärarstudenten kan vara en utgångspunkt men lärarstudenten måste även ha ett eget svar på varför barnen ska lära sig ett visst innehåll eller utveckla en viss förmåga. Det svaret behöver vara väl förankrat hos lärarstudenten så att undervisningen upplevs som trovärdig. Om studenten inte kan svara på denna fråga i början av VFU-perioden så behöver svaret växa fram under VFU-periodens gång. Processen behöver påbörjas tidigt i planeringen för att lärarstudenten ska kunna ta ansvar för de val som görs i undervisningen.

Varför? Exempel på frågor att samtala utifrån

- ? Varför undervisar vi om detta? Vad ska undervisningen/ aktiviteten ge barnen?
- ? På vilket sätt finns det utvecklingspotential för barnen?
- ? Hur vill vi att de ska utvecklas och varför?
- ? Vilken nytta kan barnen ha av detta i framtiden?

Vad?

Berätta om hur du gör när du förbereder ett undervisningstillfälle gällande innehåll, till exempel inläsning av litteratur, urval av material och strukturering. Visa

lärarstudenten hur du planerar. Tydliggör att det finns olika planeringar, till exempel terminsplanering, planering för olika projekt eller teman, veckoplanering och planering för ett undervisningstillfälle/ aktivitet. Gå också igenom vilka av dessa planeringar din lärarstudent kommer att arbeta med på aktuell VFU.

Lärarstudenten lär sig ofta mer och utvecklar en större självständighet ju större frihet den får i att utforma undervisningen under VFU-perioden. I början kan det vara klokt att ha en utförlig för- och efter handledning i samband med genomförd undervisning. Allt eftersom lärarstudenten utvecklas kan du succesivt lämna över ett större ansvar för planering till lärarstudenten. Lärarstudentens undervisning behöver föregås av ett gediget planeringsarbete. För att ge lärarstudenten några utgångspunkter för sin planering så kan du som handledare visa lite olika material som kan vara användbara.

Undervisning i förskoledidaktik på förskolläraryrkeprogrammet är delvis förlagd till VFU-kurserna. Dela med dig av idéer och material men påminn lärarstudenten om att vara självständig i sin planering och i sitt genomförande. Gällande undervisningsinnehåll behöver du som handledare visa lärarstudenten att det finns också mycket material. Här finns det med andra ord ett bra tillfälle för handledare och lärarstudent att samla, kritiskt granska, reflektera och diskutera undervisningens innehåll.

Hur?

När det kommer till planeringen om hur undervisningen ska utföras handlar det om att välja olika estetiska läroprocesser, aktiviteter och vilket material som ska användas vid undervisningstillfället.

Hur? Exempel på övergripande frågor att samtala om

- ? Motivation - vad kan göra barnen motiverade/intresserade?
- ? Konkretion - hur konkretiserar du det du undervisar om?
- ? Individualisering - hur varierar nivån så att alla barn får möjlighet att ta till sig undervisningen?
- ? Lärande av varandra - får barnen möjlighet att samarbeta under undervisningstillfället/ aktiviteten?
- ? Autentiska möten – vilka möjligheter till studiebesök, inbjudna besök till förskolan eller annat finns?

Ett tips kan vara att be lärarstudenten att göra planeringen i tre steg. Först ett samlande av fakta och idéer från olika källor, sedan sammanställandet av vad som ska tas upp och vilket material som ska användas vid undervisningstillfället/ aktiviteten och slutligen ett manus som visar hur fakta och materialet ska presenteras och användas.

Hur? Exempel på hur-frågor som studenten kan reflektera över

- ? Vilka hjälpmedel ska användas och hur?
- ? Vilka ska barnen få utforska och hur? Var ska aktiviteten äga rum?
- ? Hur konkretiseras och fördjupas innehållet? Genom demonstrationer, videoklipp eller annat?
- ? Hur ska undervisningstillfället inledas, genomföras, avslutas och utvärderas?

En utförlig förberedelse och planering får inte förhindra spontanitet och lyhördhet av undervisningstillfället. Samtala därför om vikten att vara flexibel och kunna anpassa planeringen beroende på hur barnen svarar och hur undervisningstillfället utvecklar sig.

För vem?

De didaktiska avgörandena kring innehåll och metod ska anpassas till målgruppen. Hur styr gruppen och kontexten undervisningstillfället? Vilken svårighetsgrad ska undervisningen ha? Vilket innehåll? Vilka intressen har barngruppen som lärarstudenten kan utgå från? Det är viktigt att vara medveten om den didaktiska utmaningen för olika barngrupper.

För vem? Exempel på tre tips att ge till lärarstudenten

- ✓ Utgå från barnens förståelse, intressen och erfarenheter
- ✓ Ha tydliga mål med undervisningstillfället/ aktiviteten och varför det som ska läras är viktigt

Av vem?

Till sist är det viktigt att lärarstudenten reflekterar över sin egen roll som förskollärare i rummet. Gå igenom med lärarstudenten att det kan vara bra att utgå från sig själv, att vara personlig men inte privat. Som handledare har du en uppgift att uppmuntra lärarstudenten att prova olika sätt att undervisa. Diskutera olika undervisningsstilar och ge lärarstudenten tillfälle att fundera över hur den föredrar att undervisa. Ge lärarstudenten möjlighet att få arbeta på andra sätt än du gör som lärare. Lärarstudenten är där för att pröva nytt och utvecklas. Kanske har lärarstudenten med sig idéer från lärarutbildningen, kanske har den sett något när den auskulterat som den vill prova, kanske har den egna intressen och erfarenheter som kan levandegöra undervisningen.

Uppmuntra och stöd lärarstudentens utforskande av förskolläraryrkets olika delar men stötta samtidigt studenten i en kritisk reflektion kring den påverkan lärarens val har över barnens lärande. Underhåll fortlöpande ett levande samtal om lärarrollen under den tid som VFU-perioden pågår.

Olika fokus för handledningen

På ett övergripande plan kan handledningssamtalen utgå från tre olika fokusområden; det första på handledarens arbetssätt, det andra på lärarstudentens idéer och självreflektion och det tredje på barns lärande. Dessa tre fokusområden behöver behandlas under VFU-periodens

gång, dock kan de olika områdena betonas mer eller mindre vid olika tillfällen och perioder under VFU.

Fokusområde	Beskrivning
Handledarens arbetssätt	I detta fokus ses handledarens agerande som modell, förebild och en utgångspunkt för samtal. Det finns mycket att lära av handledare som "det goda exemplet". Handledarens sätt att organisera undervisningen, sekvensera, lösa svårigheter och problem kommer att stå i fokus i handledningssituationen. För att vidga perspektivet och se olika sätt att hantera undervisning kan det vara bra att ha gemensamma seminarier med flera handledare så att olika lösningar kan belysas.
Lärarstudentens utveckling	I detta fokus är lärarstudentens planering, genomförande och tankar kring sin undervisning och sitt lärande utgångspunkten för samtalen.
Barns lärande	I detta fokus sätts barnens lärande i centrum.Handledning om detta kräver någon form av utvärdering, feedback eller dokumentation. Lämpliga tillvägagångssätt att samla in material för handledningssamtalet kan vara att filma, eller spela in endast med ljud, barns respons på undervisningen. Om det förekommer video- eller ljudinspelning är det viktigt att materialet inte sprids. Resultat och utvärdering av olika undervisningstillfällen/ aktiviteter kan vara underlag för samtal kring undervisning.

Olika former för handledning

Det finns olika sätt att handleda under VFU, som handledare bör du anpassa detta utifrån din lärarstudents behov och hur långt studenten har kommit i sin utbildning.

Lärarstudenten kan också ha vissa önskemål som kan vara intressanta för dig att ta reda på. Nedan presenteras fyra olika metoder för handledning som kan vara lämpliga för olika syften och situationer.

Studentledd handledning

Forskning visar att det ofta är handledaren som styr handledningssamtalen. Enligt Lofthouse & Wright (2012) leder studentledd handledning till ökad självreflektion och utveckling hos lärarstudenten. Det kan därför vara bra att vid några tillfällen låta lärarstudenten få styra vad som ska

observeras och vad som ska behandlas i efterhandledningen. Lofthouse & Wright (2012) föreslår följande fyra steg vid studentledd handledning:

Steg	Beskrivning
1. Förhandledning <i>Vad önskar lärarstudenten att du hjälper den att utveckla?</i>	Låt lärarstudenten tala om vad den vill att du ska lägga märke till särskilt, till exempel något den upplever som svårt eller något annat som lärarstudenten vill utveckla. Lärarstudenten anger sedan vad som förorsakar svårigheten och hur en utveckling skulle kunna ske. Lärarstudenten ställer sedan frågor som relaterar till det som ska observeras.
2. Observation <i>Vad har du sett som relaterar till de frågor som lärarstudenten har ställt?</i>	I nästa steg är du observatör och samlar material som besvarar de frågor som lärarstudenten har ställt. Syftet är att samla ett underlag för samtal som hellre är beskrivande än värderande. Detta underlag utgör sedan en grund för en gemensam reflektion över de problem som har lyfts i steg 1.
3. Handledarens reflektion <i>Vad vill du ta med dig i samtalet med lärarstudenten utifrån din observation?</i>	Du tänker igenom vad du vill diskutera med lärarstudenten i efterhandledningssamtalet utifrån de frågor som ställts och vad du har observerat i steg 2.
4. Samtal <i>Vilka frågor uppkommer i efterhandledningen som du och lärarstudenten vill gå vidare med?</i>	Vid efterhandledningen kan det uppstå nya frågor och särskilda områden som lärarstudenten vill att du observerar. Låt dessa frågor som uppstår under efterhandledningen utgöra en grund till nästa observation. Processen blir på så vis cyklisk.

Huddling - att handleda i undervisning

Handledning kan också äga rum i undervisning. Metoden kallas "huddling" (sv. "snacka ihop sig") och lämpar sig bäst när barn eller elever arbetar själva eller i mindre grupper. Den används främst i skolan men kan även användas i förskolan. Det kan vara en fördel att ha två studenter i klassrummet om det finns elever som behöver mycket stöd. Metoden hjälper både handledaren och studenten att sätta ord på de olika val som en lärare gör i interaktionen med barn. Huddling är därför lämpligt om du vill belysa den "tysta kunskapen" i undervisning. Arbetssättet hjälper VFU-handledare och lärarstudent att beskriva förskollärares olika val i undervisningssituationen och underlättar direkt

feedback. Modellen huddling är också användbart för formativ bedömning. Längst bak i denne guide finns dokumentet *Modell för "huddling"* (bilaga 4) som är ett verktyg för huddling⁴.

Vid huddling ska handledaren och studenten befinna sig i närheten av varandra under handledningen. Tillsammans arbetar de utifrån följande fem steg:

Steg	Beskrivning
1. Förtydligande av uppgift	Handledaren och lärarstudent pratar kort om det utvalda undervisningsmomentet. Handledaren förtydligar för lärarstudenten hur man ämnar undervisa eleven.
2. Handledaren modellerar	Handledaren modellerar undervisningssekvensen och studenten observerar interaktionen mellan handledare och barn.
3. Genomgång	Handledare och student går åt sidan. Handledaren ställer några frågor till studenten om vad den fick syn på och lärarstudenten summerar.
4. Studenten provar	Studenten provar att genomföra samma undervisningssekvens med ett annat barn eller barngrupp och handledaren observerar.
5. Reflektion	Slutligen reflekterar handledare och lärarstudent tillsammans över vad som har observerats.

Dokumentation av lärarstudentens undervisning

Att ha en organiserad dokumentation av lärarstudentens undervisning är centralt för att din handledning ska bli givande. Det finns olika sätt att dokumentera. Det vanligaste

är att föra anteckningar men även andra dokumentationsformer såsom film, ljudupptagning och fotografier kan också vara användbara.

Skriftlig dokumentation

Fundera över hur du ska dokumentera dina observationer av studentens undervisning. Ett sätt att dokumentera är att använda arbetsblad för observation (se bilaga 2 och bilaga 3). Den skriftliga dokumentationen är ett bra underlag vid det efterföljande handledningssamtalet och när du i slutet av VFU-perioden ska fylla i omdömesblanketten. Skriftlig dokumentation ger dessutom goda möjligheter att se lärarstudentens progression. Hur du än väljer att dokumentera är det viktigt att lärarstudenten får gedigen återkoppling på vad du har observerat och hur studenten kan utvecklas.

Fotografering

Att fotografera lärmiljön som är uppbyggd för undervisningstillfället och resultatet från undervisningen kan vara ett bra sätt att tydliggöra för studenten vad barnen har fått med sig från undervisningstillfället/ aktiviteten. Fotografierna är sedan ett bra underlag för samtal kring undervisningens innehåll och presentation. Glöm inte att samtala om det visuella och det logiska upplägget i en fullgod lärmiljö.

⁴ Metoden för huddling har arbetats fram av forskare vid University of Washington. Mer information finns att läsa på <https://coetedd-wpengine.netdna-ssl.com/wpcontent/uploads/2017/05/Huddling-primer.pdf>.

Videospeglning

Ett annat sätt att dokumentera lärarstudentens utveckling är genom videospeglning. Du som handledare kan spela in lärarstudenten, studenten får sedan själv bestämma om ni ska titta tillsammans eller om studenten vill titta ensam. Fråga sedan lärarstudenten vad den fick syn på och diskutera detta tillsammans. Ett alternativ är att studenten väljer ut några tillfällen från undervisningstillfället som den sedan samtalat med dig om. Låt studenten leda samtalet och ställa frågor till dig om de filmsekvenser den visar dig. Påminn lärarstudenten att följa de regler och sekretessbestämmelser som gäller och att hantera materialet ansvarsfullt.

Bedömning

Du och lärarstudenten ska tillsammans gå igenom kursens omdömesblankett i början av VFU-perioden för att se vilka kursmål lärarstudenten förväntas uppnå. Omdömesblanketten är tänkt att användas både formativt och summativt. Omdömesblankett samt stöd för bedömning, t.ex. dokumentet *Bedömningsstöd med konkretiseringar*, återfinns när du loggat in på webbsidan för DBU⁵. På den publika delen av DBU-webbsidan finns dokumentet *Manual för DBU* som bland annat beskriver hur du gör för att fylla i den digitala omdömesblanketten.

När ungefär halva VFU-perioden har gått bör du och lärarstudenten gå igenom omdömesblanketten igen för att stämma av var lärarstudenten ligger i relation till kursmålen

och vad den behöver utveckla. Under VFU-periodens sista vecka ska du göra en sista bedömning av lärarstudenten och tillsammans med den gå igenom din slutgiltiga bedömning. Omdömesblanketten är underlaget för detta avslutande samtal. Förbered dig inför detta samtal genom att ha fyllt i omdömesblanketten. Var beredd på att svara på vilka förmågor studenten skulle ha visat för att uppnå en högre måluppfyllelse. Den ifyllda omdömesblanketten är ett av de underlag som används vid betygsättning av kursen. Det är examinator som sätter betyg för VFU-kursen.

Om studenten riskerar att inte nå målen för kursen

Börja med att läsa information från kursledaren för att se vad som kan föranleda att en lärarstudent blir underkänd på kursen. Om det finns tveksamheter kring studentens undervisning eller om den på andra sätt riskerar att inte nå minst grundläggande nivå för alla kursmålen, kontakta genast kursledaren. Prata även med lärarstudenten om du bedömer att det finns risk att den inte uppnår alla kursmål. Ett tips är att du använder dig av tidigare dokumentation i dessa samtal. Var saklig och uppriktig i din återkoppling, det är en hjälp till utveckling. Stöd därefter lärarstudenten i arbetet att uppnå kursmålen.

Du har som handledare ett övergripande ansvar för undervisningssituationen även då lärarstudenten undervisar. Om kvaliteten på undervisningen är så undermålig att barnens lärande lider skada kan du låta lärarstudenten bara

⁵ <https://uu.se/dbu>

auskultera. Om denna situation uppstår, kontakta kursledaren omedelbart.

Frågor och osäkerhet kring bedömning av studenten

Om man som handledare är osäker på hur man ska bedöma lärarstudenten kan man be en annan handledare eller kontaktlärare på förskolan att komma och besöka lärarstudenten för att observera ett undervisningstillfälle. Om din osäkerhet kvarstår kontakta kursledaren för ett eventuellt besök från universitetet.

VFU-besök

På en del VFU-kurser genomför lärarutbildare vid universitetet VFU-besök på en eller två av lärarstudentens undervisningstillfällen. Fråga din student om det kommer att genomföras VFU-besök under den kurs som du handleder studenten i.

I början av VFU-perioden vet många lärarstudenter när den ska få besök från universitetet. Be studenten berätta om när besöket ska äga rum samt vad lärarstudenten förväntas och planerar att göra under lektionen. Kontrollera att det är ett datum som är lämplig för besök. Du ska som handledare delta i det efterföljande trepartssamtalet, tänk därför på att avsätta tid för detta. Besökande lärares omdöme från besöket är ett av de underlag som examinator använder vid betygsättning av VFU-kursen. Det är därför viktigt att du stödjer lärarstudenten inför detta besök och ger goda förutsättningar för den att lyckas.

Lärarstudenten ska inför besöket lämna in en planering över undervisningstillfället till besökande lärare. Förbered dig för

besöket och det efterföljande samtalet genom att be om en kopia på planeringen. Påminn studenten om att berätta för barngruppen att det kommer ett besök och vad det kan innebära.

Vid bedömning av lärarstudenten är det bra att tänka på följande

- ✓ Läs igenom information från kursledaren
- ✓ Gå igenom omdömesblankett och kursmål tillsammans med lärarstudenten i början och mitten av VFU-perioden. Använd omdömesblanketten formativt
- ✓ Prata med lärarstudenten om du bedömer att det finns risk att den inte uppnår minst grundläggande nivå för alla kursmål. Kontakta sedan omgående kursledare vid universitetet
- ✓ Kontakta kursledaren om du är osäker på hur du ska bedöma lärarstudenten
- ✓ Gör en slutgiltig bedömning av lärarstudenten under VFU-periodens sista vecka. Gå igenom omdömesblanketten och den slutgiltiga bedömningen med studenten under ert avslutande handledningssamtal.

Fortbildning och att utvecklas som VFU-handledare

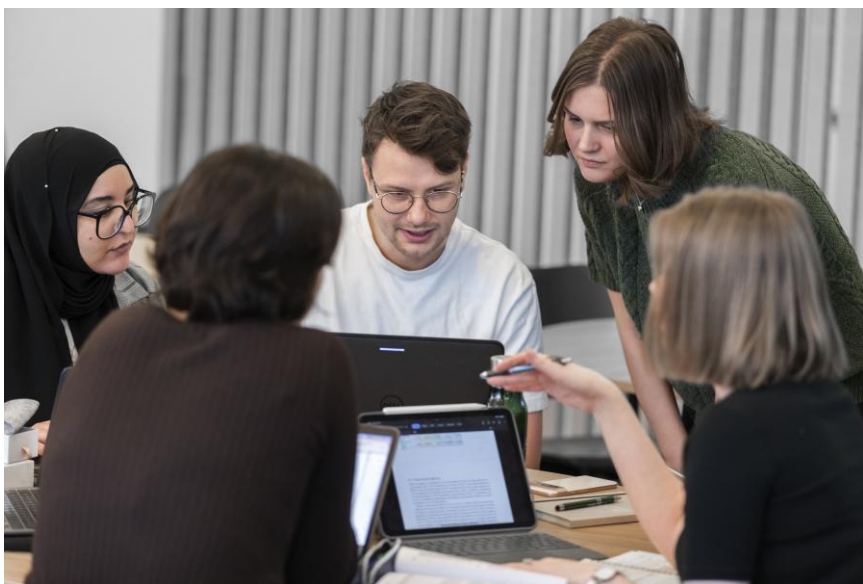
Nedan följer ett par förslag på hur du och din förskola kan arbeta kring fortbildning och utveckling av VFU-handledarskapet.

Gemensamma möten vid skolan om VFU-handledning

Det är en god idé att samla alla VFU-handledare på förskolan vid några tillfällen under läsåret för att tillsammans diskutera angelägna ämnen som bedömning, hur man för svåra samtal med en lärarstudent och/eller andra viktiga ämnen. Dessa möten kan även fylla en annan viktig funktion, nämligen bygga en handledaridentitet.

Besök hos en annan VFU-handledares lärarstudent

En enkel fortbildning i handledning är att besöka en annan handledares lärarstudent. Ordinarie och besökande handledare kan sedan samtala med varandra om vad de fokuserar på i ett efterföljande samtal med lärarstudenten. Vad är viktigt att samtala med lärarstudenten om och varför? Det kan också vara givande för lärarstudenten att få en annan handledares feedback på ett undervisningstillfälle.

Auskultation vid VFU-handledning

För att utvecklas som handledare kan man auskultera på varandras handledningssamtal med studenter för att se vad kollegan har för ämnesinnehåll, pedagogiskt och metodiskt innehåll, samtalsstruktur och typ av kommunikation. När

man har auskulterat hos varandra är det givande att återkoppla till kollegan om vad observationen gav. Auskultationer är ett bra tillfälle för kollegialt lärande. Dokumentet *Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal* (bilaga 5) är ett verktyg som kan användas när du observerar en kollegas VFU-handledning.

Studiebesök vid andra förskolor

Om man som handledare har kontakt med en annan förskola kan man göra studiebesök hos varandra för att se hur den andra förskolan organiserar mottagandet av lärarstudenter och hur handledningen genomförs. Till exempel kan man samtala med andra handledare om hur man ger återkoppling på undervisning och aktiviteter samt dokument man använder i handledningen.

Universitets fortbildningar

Universitetet ger fortbildningar för handledare, till exempel handledarkursen om 7,5 högskolepoäng. Om du är anställd på en partnerförskola förväntas du gå kursen. Kontakta din rektor eller VFU-samordnaren i din kommun för mer information. Det finns även andra typer av handledarutbildning som det är bra att delta i med jämna mellanrum, gärna tillsammans med andra handledare på förskolan. Vid dessa fortbildningar kan man lära sig vilka kurser som ges inom lärarprogrammen, hur man ska bedöma lärarstudenter samt träffa kursledare och andra handledare för att diskutera relevanta handledarfrågor. En fortbildning kan också vara startskottet på en studiecirkel om VFU-handledning vid den egna förskolan.

Slutord

Det här är den fjärde utgåvan av handledningsguiden. Guiden uppdateras regelbundet och vi tar tacksamt emot all återkoppling på guiden. Hade du användning av guiden? Saknade du någon information? Hör av dig till oss på VFU-enheten!

Kontakt:

Camilla Ejerblad: camilla.ejerblad@uu.se

Vanliga frågor och svar

? **Får studenten vikariera?**

VFU-kurser har obligatorisk närvaro. Om studenten vikarierar under VFU räknas det som frånvaro från kursen och vikarierad tid måste tas igen. Studenten avrådes därför från att vikariera.

? **Vad händer om VFU-handledaren blir sjuk?**

Om VFU-handledare blir sjuk eller av annan anledning är frånvarande ansvarar rektor för att en ersättare finns.

? **Vad händer om student blir sjuk?**

Student meddelar VFU-handledare. Förlorad tid tas igen. Vid mer än 2 dagars frånvaro kontaktas kursledaren vid Uppsala universitet (UU).

? **Ska studenten betala för sin mat i skolmatsalen?**

Det är upp till varje förskola/enhet att bestämma.

? **Hur mycket ska studenten undervisa?**

Undersök om det står angivet i studentens studiehandledning eller i kursinformationen till VFU-handledaren. Hur mycket studenten förväntas undervisa beror på var studenten är i utbildningen. Andelen undervisning och ansvarsnivån höjs för varje VFU-kurs. Lämna successivt över ett större ansvar till studenten under VFU-perioden.

? **Var hittar jag information om vad studenten ska göra på sin VFU, t.ex. kursmål och VFU-uppgifter?**

Information från kursledaren finns på DBU-webbsidan (<https://uu.se/dbu>). Om något är oklart, kontakta kursledaren. Kontaktuppgifter till kursledaren hittar du när du loggat in på DBU-webbsidan.

? **Hur mycket tid förväntas jag avsätta för samtal och handledning av studenten?**

Handledningssamtal är basen i uppdraget. Hur ofta och länge bestämmer du och studenten tillsammans. Förutom för- och efterhandledning i samband med studentens undervisningstillfällen ska ni avsätta tid för minst ett längre samtal i veckan.

? **Vad gör jag om jag tror att studenten riskerar att inte bli godkänd?**

Kontakta snarast kursledare på UU för samråd.

? **Vad ska jag göra om samarbetet med min student inte fungerar?**

Prata med studenten och försök lösa det som inte fungerar. Om det inte hjälper, prata med kontaktlärare på förskolan. Om din förskola inte har en kontaktlärare, kontakta VFU-samordnaren i din kommun.

? **Vad gäller kring sekretess?**

Studenten omfattas av samma sekretess som VFU-handledaren. Prata med din skolledare om vem på förskolan som ansvarar för att informera studenten om sekretess inom er enhet.

? **Vem ansvarar för att kontrollera studentens utdrag från belastningsregistret?**

Det ser olika ut beroende på kommun och förskola. Fråga din rektor om vem som ansvarar för detta i er kommun/på er förskola.

? **Vad gör jag om jag inte arbetar heltid? Kan studenten ha flera VFU-handledare?**

Studenten genomför VFU på heltid. Om du arbetar deltid ska förskolan hitta en lösning så att studenten har en eller flera VFU-handledare, som tillsammans motsvarar en heltid.

? **Ska studenten vara med på utvecklingssamtal och andra typer av möten som sker på skolan?**

Ja, om möjligt. Syftet med VFU är att ge studenten en så mångsidig bild som möjligt av förskolläraryrket. Möten, konferenser, temadagar, utvecklingssamtal, med mera är en del av förskolläraryrket.

Referenser

Beck, C., & Kosnik, C. (2002). Component if a Good Practicum Placement: Student Teacher Perceptions. *Teacher education Quarterly*, Spring, 81-98

Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university: what the student does*, Maidenhead: Open University Press.

Boudreau, P. (1999). The Supervision of a Student Teacher as Defined by Cooperating Teachers. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*, (24)4, 454-459.

Clarke, A., Triggs, V., & Nielsen, W., (2014). Cooperating Teacher Participation in Teacher Education: A Review of the Literature. *Review of Educational Research*, 84(2), 163–202.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the Future: Directions for Research in Teaching and Teacher Education. *American Educational Research Journal*, 45(1), 184-205.

Lofthouse, R. & Wright, D. 2012, "Teacher education lesson observation as boundary crossing", *International Journal of Mentoring and Coaching in Education*, vol. 1, no. 2, pp. 89-103.

McCann, T.M. 2012, "Mentoring matters", *English Journal*, vol. 101, no. 5, pp. 85.

McDonald, M., Kazemi, E. & Kavanagh, S.S. 2013, "Core Practices and Pedagogies of Teacher Education: A Call for a

Common Language and Collective Activity", *Journal of Teacher Education*, vol. 64, no. 5, pp. 378-386.

McIntyre, J., Byrd, D., & Foxx, S. (1996). Field and laboratory experiences. In J. Sikula (Ed.), *Handbook of research hon teacher education* (pp. 171-193). New York: Macmillan. Arbetsblad

Bilagor

Bilaga 1: Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU

Bilaga 2: Arbetsblad för lärarstudentens auskultation

Bilaga 3: Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning

Bilaga 4: Modell för "huddling"

Bilaga 5: Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal

UPPSALA
UNIVERSITET

1. Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU

Syftet med detta dokument är att skapa ett underlag för diskussion mellan handledare och lärarstudent om förväntningar på VFU. Målet är att synliggöra respektive parts förväntningar på varandra. Börja med att låta studenten berätta om VFU-kursen, dess innehåll, kursmål, examinationsuppgifter och personliga mål med kursen. Skriv sedan ner era förväntningar. Studenten kan hämta sina förväntningar från studieplanen. Handledaren bör formulera sina förväntningar i relation till hur långt studenten kommit i sin utbildning och till aktuella kursmål. Kolumn 1 och 2 fylls förslagsvis i vid början av VFU-perioden och kolumn 3 fylls i tillsammans vid slutet av perioden.

	1. Studentens förväntningar <i>Mina förväntningar är...</i>	2. Handledarens förväntningar <i>Mina förväntningar är...</i> <i>Följande möjligheter finns...</i>	3. Utfall <i>När vi blickar tillbaka...</i>
Kursmål och personliga mål			
Stöd från handledaren			
Återkoppling från handledaren			

UPPSALA
UNIVERSITET

2. Arbetsblad för lärarstudentens auskultation

Auskultation syftar till att starta en reflektion kring undervisningsfrågor och hur undervisningen kan utvecklas. Genom auskultation kan man öka medvetenheten om undervisningssituationen, t.ex. samspelet mellan förskollärare och barn, kommunikationen i rummet, ledarskapet. Ett tips är att använda en rumskarta när du studerar samspelet mellan förskollärare och barn.

Att medvetet och strukturerat kunna planera, observera och dokumentera är viktiga färdigheter för att kunna bli en reflekterande förskollärare i framtiden. Detta dokument syftar till att hjälpa studenten planera och dokumentera auskultationen. Efter auskultationen är det givande att samtala om vad observationen gav. Observationsanteckningarna kan då användas som utgångspunkt för samtalet.

Dokumentet används i tre steg:

1. Studenten väljer ett **fokusområde och/eller ett perspektiv** för observation och beskriver det kortfattat nedan. Exempel på fokusområden är aktivitetens disposition, elevers talutrymme, förskollärares arbete med frågor och svar. Exempel på perspektiv är förskollärarperspektivet, barnperspektivet, relationsperspektivet.
2. **Observation.** Student och läraren kommer överens om ett tillfälle då studenten ska observera läraren och föra in anteckningar i tabellen för observation. "Vad?" kan vara innehåll, konkretion etc. "Hur?" kan vara metodik, ledarskap, hur barnen motiveras och aktiveras etc.
3. **Reflektion** efter genomförd auskultation. Om möjligt, reflektera gemensamt utifrån studentens observationsanteckningar. Vad har studenten sett och lärt sig under auskultationen? Ett alternativ är att studenten enskilt reflekterar utifrån sina observationsanteckningar och skriver ner det i rutan avsedd för reflektion.

1. Fokusområde och/eller perspektiv

Jag har valt att observera följande...

2. Observation

Vad? Jag såg att ...	Hur? Jag såg att ...

2. Observation

Vad?
Jag såg att ...

Hur?
Jag såg att ...

3. Reflektion

Utifrån det jag observerade tänker jag ...

Rumskarta över lärmiljö

En rumskarta kan åskådliggöra samspelet mellan förskolläraren och barnen, till exempel kommunikationen i rummet och hur förskolläraren rör sig. Rumskartan kan användas som ett komplement till dokumentet ”arbetsblad för studentens auskultation”

Studenten ritar en bild över lärmiljön, t ex möblering och/ eller hur förskolläraren och barnen är placerade. Med hjälp av rumskartan kan studenten under undervisningstillfällets/ aktivitetens gång anteckna (med hjälp av streck) hur frågor fördelas och/eller hur förskolläraren rör sig i rummet. Vilka barn vänder sig förskolläraren till? Är frågorna jämt fördelade mellan alla barn? Finns det några återkommande mönster i relation till olika sociala och kulturella maktordningar? Varför har förskolläraren valt följande möblering eller placering i lärmiljön?

Rita en karta över rummet

3. Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning

Att medvetet och strukturerat kunna planera, observera och dokumentera är viktiga färdigheter för att kunna bli en reflekterande lärare i framtiden. Detta dokument syftar till att hjälpa studenten och handledaren att strukturera och dokumentera studentens planering, handledarens observation och den gemensamma reflektionen över utfallet.

Dokumentet används i tre steg:

1. Studenten skriver kortfattat ner planeringen för sin undervisning i kolumn 1 och berör vad, varför, hur, för vem och av vem. Gällande "av vem" så är det viktigt att du som student funderar över din *lärarpersona** i den specifika situationen och i relation till "för vem" och hur den kan få betydelse i det specifika undervisningsmomentet.
2. Student och handledare kommer överens om ett tillfälle då denna ska observera studenten och föra in anteckningar i kolumn 2 i dokumentet om vad, varför, hur, för vem och av vem. Det är viktigt att anteckningarna görs *vid observationen*, och inte i efterhand. Vad ser handledaren i relation till den undervisande lärarstudentens planering?
3. Uppföljande samtal efter genomförd undervisning. Reflektera gemensamt, dels utifrån studentens planering, dels utifrån handledares observationsanteckningar. Studenten skriver kortfattade anteckningar i kolumn 3 om vad han/hon kan göra för att utveckla sin undervisning. Ett alternativ är att studenten efter det uppföljande samtalet enskilt reflekterar, dels utifrån sin planering, dels utifrån handledares observationsanteckningar och fyller i kolumn 3.

**Lärarpersona* är ett begrepp som handlar om vilken roll du väljer att visa upp i ett undervisningssammanhang. Den är beroende av den specifika situation som bland annat består av barngruppens sammansättning, rådande gruppdynamik, den lärarauktoritet du upplever dig ha, kunskaper om vad du undervisar om och hur du väljer att utföra din undervisning.

De didaktiska grundfrågorna	Vad som ska göras	1. Planering	2. Observation	3. Reflektion och plan för utveckling
		Undervisande lärarstudent: <i>Jag planerar att ...</i>	Observerande handledare: <i>Jag såg att ...</i>	Undervisande lärarstudent: <i>För att utveckla min undervisning, tänkte jag att ...</i>
Vad?				
Varför?				
Hur?				
För vem?				
Av vem?				

4. Modell för "huddling"

Metoden "huddling" (sv. "snacka ihop sig") har utvecklats för att handleda lärarstudenter i hur lärare vägleder barn/ elever i problemlösning. Huddling synliggör hur lärare gör för att sätta igång barn/ elevers arbete, synliggöra deras tänkande, lära in centrala kunskaper, reda ut missförstånd och planera för nästa steg i lärandet.

"Huddling" innebär att VFU-handledaren i korta handledningssekvenser konfererar med studenten om utvalda undervisningsmoment. En sekvens består av fem steg i vilka handledaren och studenten hela tiden befinner sig i närheten av varandra, lyssnar och observerar aktivt interaktionen med barnen/ eleverna. Inom sekvensen ryms också kort feedback. I ramverket (nedan) beskrivs de varje steg och några vägledande anteckningar om det som avhandlas.

Steg i handledningen	Handledare (H)	Student (S)
1. Förtydligande av uppgift	Kort contextualisering och syfte med undervisningsmomentet (varför). Kort beskrivning av tillvägagångssätt i undervisningsmomentet (hur). Ev. precisera vilka tecken på lärande hos barnen/ eleverna som kan synas	
2. Handledaren modellerar, studenten observerar		Hur försiggår samtalet/undervisningsmomentet? Hur följer handledaren planen? Hur reagerar barnen/eleverna? Vilka tecken på lärande visar barnen/ eleverna?
3. Snabb genomgång (handledare och student går åt sidan)	H: <i>Vad lade du märke till när jag genomförde undervisningsmomentet?</i> Handledaren ger också en kort kommentar till studentens observation, bekräftar och bjuder in till att prova själv.	Studenten summerar observationen S: <i>Jag lade märke till ... (exempel).</i> S: <i>Det fick mig att tänka på ...</i>
4. Studenten provar med en annan grupp barn/ elever. Handledaren är närvarande och observerar.	Hur följer studenten sin plan? Hur reagerar studenten när något oväntat händer?	
5. Handledare och lärarstudent reflekterar tillsammans	H: Hur tyckte du att det gick? H: <i>Ge något exempel på vad som hände i momentet som visar att barnen/ eleverna har förstått/inte förstått.</i>	Studenten ger några konkreta exempel på hur barnen/ eleverna reagerade kopplat till hur momentet genomfördes S: <i>Jag tyckte att (exempel)</i>

Några tankar om "huddling"
Enligt handledare kan "huddling" med fördel användas i början av en VFU- period. En bit in i perioden har studenten ofta gjort avsevärda framsteg.
"Huddling" syftar till att synliggöra tankegångar och beslut som lärare gör i varje undervisningssituation. Ett exempel är att man som lärare medvetet väljer var i rummet/ klassrummet och med vilka barn/ elever man börjar arbeta med. Ett sådant val blir tydliggjort för studenten vid "huddling".

Metoden och materialet har utvecklats vid College of Education, University of Washington, USA.

UPPSALA
UNIVERSITET

5. Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal

För att utvecklas som handledare kan man auskultera en kollegas handledningssamtal med dess lärarstudent. Efter auskultationen är det givande att återkoppla till kollegan vad observationen gav. Detta observationsunderlag kan då användas som utgångspunkt för samtalet. Rubrikerna i observationsunderlaget följer ingen kronologisk ordning utan ger förslag på vad som kan observeras, till exempel samtalets struktur och innehåll, kommunikationen samt lärarstudentens reflektion under samtalet.

Vad som kan observeras under handledningssamtalet	Observatörens noteringar
Struktur Hur disponerar handledaren tiden? Finns det en struktur? Hur sekvenseras det som tas upp (tematiskt, aktiviteten från början till slut eller annan modell)? Är samtalets struktur bunden eller mer spontan?	
Kommunikation, social interaktion Hur kan kommunikationen beskrivas? Envägs/tvåvägs - kommunikation? Diskuterar handledaren lösningar eller presenterar handledaren lösningar? Hur tas "brister" och svåra områden upp? Ges studenten möjlighet att ta upp saker? Tar studenten upp önskemål gällande samtalet själv?	

Samtalets innehåll Vad avhandlas under samtalet (innehåll, metodik/pedagogik, kontakt med barn/ledarskap, koppling till styrdokument, koppling till bedömningsdokument, koppling till vetenskaplig litteratur/EDU, ordningsfrågor, barn, t ex barn med särskilda behov)? I vilka proportioner (ungefärligen) tas olika innehåll upp?	
Ramar och förutsättningar Lyfts frågor kring ramar t ex hur den lokala kontexten påverkar? Finns det någon koppling till den specifika förskolan, gruppen e t c? Annat?	
Lärarstudentens reflektion över lektionen Vilken nivå på studentens reflektion uppnåddes 1.Handledare ger feedback, ansvaret för reflektion vilar huvudsakligen hos handledaren 2.Feedback leder till att lärarstudent tar initiativ till reflektion över aktiviteten och föreslår utvecklingsmöjligheter 3.Lärarstudenten inleder en dialog med handledaren och reflekterar även över progressionen mellan flera aktiviteter. Handledare och student arbetar som partners i samtalet. 4. Studenten uppvisar att en förmåga att självmant reflektera och förändra sin förskollärapraktik.	